

Misha Jaksic

Ett nytt bud ger jag er

Den ortodoxa kyrkan har tydliga kopplingar till judendomen i sin teologi, i kyrkorummet och liturgin. Men samtidigt lever antijudiska tankar och formuleringar kvar, och Seelisbergpunkterna skulle behöva bli mer kända och efterlevda, skriver fader Misha Jaksic.

Det är inte sällan som jag, en ortodox kristen, för utomstående ombes förklara grunderna till min kyrkas tro och liv. Utgångspunkten blir då alltid kyrkans dubbla rötter: rötterna i judendomen och rötterna i eskaton, i Guds Rike – Guds förbund med sitt utvalda folk utifrån ett eskatologiskt perspektiv (Luk 2:32); Guds osvikliga löfte till jordens alla folk genom patriarken Abraham, himmelrikets medborgarskap till alla människor genom den ur döden uppståndne Jesus Kristus.

De tio Seelisbergpunkterna är således för mig en självklarhet. Samtidigt, kan tyckas, är det märkligt att jag tämligen sent i livet fått stifta bekantskap med dem. Det jag alltid burit i hjärtat i relation till mina judiska syskon, kom jag först på ett relativt sent stadium i livet att se på pränt, som ett slags tio budord för relationen mellan judar och kristna. Kanske jag får drista mig till en parallell till profeten Mose, som bar Guds förbund med Israel i sitt hjärta, innan han fick det sammanfattat i lagtavlor nas tio budord. Eller som Jungfru Maria, som tog ärkeängels bud till sitt hjärta, tills löftet förverkligades och hon födde Guds Son.

Min sena kontakt med Seelisbergpunkterna är säkert även en indikation på att min egen kyrka, den ortodoxa, inte varit särdeles aktiv i efterkrigstidens judisk-kristna dialog och var utan representation vid Seelisbergkonferensen 1947. Samtidigt var kyrkan heller inte särskilt väl representerad bara ett år senare, när Kyrkornas världsråd grundades i Amsterdam, den stora milstolpen för den ekumeniska rörelsen.

Tydlig koppling till judendomen

Ändå, vågar jag påstå, är det bland kyrkorna just den Ortodoxa kyrkan som uppvisar tydligast kopplingar till judendomen i sin teologi och religiösa etos. Huvudplatsen för den ortodoxa kristna kulten, det ortodoxa kyrkorummet, kan, till exempel, aldrig förstås utan en tydlig koppling till det jordiska och till det himmelska Jerusalem. Kyrkorummet är för den ortodoxe kristne förlängningen av Templet i Jerusalem, som platsen för människans möte med levande Gud genom Guds Messias, Kristus. Det är platsen där det eviga möter det tillfälliga. Det är platsen där det Allraheligaste sätter ett gudomligt avtryck i en värld av materiell förgänglighet; där den frälsningstörstande skapelsen frambär sina böner som en rökelsens våldoft; där människoröster harmoniskt förenas med kerubernas sång inför Guds tron; där offret, det oblodiga offret av bröd och vin, frambärs, för att genom Andens gudomliga förädling ges till den dödliga människan, som en direkt och hemlighetsfull delaktighet av Kristi kropp och blod, himmelrikets måltid i tid och rum.

Den kristna ortodoxa årscykeln har, liksom den judiska, sin början i den första höstmånaden, tiden för budordens och lagens givande; början på vandrigen från slaveriet till friheten i Guds Rikes förlovade land. Den åttonde dagen, som en eskatons dag, har sin utgångspunkt i judendomen och är markerad i de kyrkans tre heliga mysterier (sakrament) som tydligast gestaltar en tidens ingång i evigheten: dopet, eukaristin och äktenskapet. Sabbaten, Guds och hela

skapelsens vilodag, rekapituleras i Kristi gravvila under den stora Sabbaten och i Hans nyskapelse genom uppståndelsen på veckans första dag, tillika skapelsens åttonde dag, evighetens dag, som leder skapelsen, tid och rum, in i evigheten.

Denna evighet tar sin konkreta gestaltning i skapelsen genom Guds evige och enfödde Sons människoblivande, då nasarén Jesus föds av en judisk mor i kung Davids stad Betlehem. Ett Himmelens släktskap med jorden manifesteras, förmälningen mellan den tillkommande Brudgummen och den väntande bruden. Guds närmaste och mest omedelbara möte med människan i Inkarnationens under, sker inom det förbund Gud slutit med Israel. Att Guds människoblivne Son är jude; att dennes mor Maria är judinna; att Hans tolv apostlar, förlängningen av israels tolv stammar, alla är judar, binder samman alla världens folk och stammar med Guds Israel och det judiska folket.

Slitningar och distansering

Samtidigt lever Ortodoxa kyrkan, förmodligen mer än någon annan kristen tradition, kvar i antikens och de stora kyrkokonciliernas tid, med uppenbara svårigheter att omsätta och tillämpa dessa konciliars beslut och tidsanda i vår samtid och dess förutsättningar. Med sitt liturgiska fokus på eskaton, vårdar hon även troget arvet från sin tidigaste historia, så även i relation till judendomen och det historiska vägskälet religionerna emellan. Efter en tid av de första kristnas framväxt ur och naturlig integrering i det som skulle komma att kallas judendomen, kom en reli-

gionsemancipationens tid. En växande kristendom ansåg sig, sannolikt, behöva utkristallisera sitt liv och sin trosgemenskap; finna sin tillväxt inom sitt nya förbund, grundat i Kristi uppståndelse och seger över döden. Möjligen kan dessa spänningar psykosocialt liknas vid oundvikliga slitningar av banden mellan förälder och barn – i barnets växande och stärkande av den egna identiteten i relation till föräldern, och föräldrarnas förtvivlan över barnets nyvunna insikter, vilka till synes hamnar i konflikt med arvet från föräldern.

I samband med denna kristendomens emancipation stadfästes även vissa kyrkokanon, kyrkoregler, med tydlig avsikt att distansera kristendomen från dess givna religiösa och kulturella judiska kontext; kyrkoregler, som möjligen, då det begav sig, kan ha haft överlevnaden som en bevekelsegrund, men som ingalunda, varken då eller nu, kan eller får ses som kristendomens och kyrkans grundstenar eller bärkraft – då kristendomen aldrig kan förstås utan sin koppling till judendomen:

- Den kristne skulle, till exempel, inte bada med en jude.

Men är det inte med en jude som varje kristen stiger ned i dopets bad, vår uppståndelses källa?

- Den kristne fick inte anlita en judisk läkare.

Men var det inte en jude som botade oss alla från själva dödens sjukdom?

- Den kristne skulle aldrig ta emot det judiska osyrade brödet.

Men var det inte just en jude som gav sig själv åt oss som det levande brö-

det, av vilket vi aldrig någonsin skall hungra?

När jag skriver dessa rader, närmar vi oss höjdpunkten i det ortodoxa kyrkoåret. Att varje år få vandra med Kristus genom Getsemanes ångest, Via Dolorosas smärta, och Golgatas mörker; för att på Påsken, uppståndelsens dag, i den tomma Graven få uppfatta det spirande livet, flödande ut i skapelsens alla atomer, är nyttigt och välgörande för själ och kropp, en slags årlig rekreation, nyskapelse, pånyttfödelse. Samtidigt kommer jag, mitt ibland väldoft av underbara hymner och ritual, som omtalar och gestaltar detta under, även att i smärta och sorg möta en kvarlevande föraktets unkenhet av den tidiga kyrkans antijudaism.

Ett kärlekens imperativ

Som om förlåtelsen och frälsningen kräver mer än juden Jesu eget lidande! Som om Kristi död inte skulle räcka! Som om även hela Jesu folk behöver skuldbeläggas och förvisas i öknen såsom en kollektiv syndabock! Även om jag som präst stryker dessa oacceptabla rader av förakt ur gudstjänsttagandan, finns de ännu kvar i kyrkans bönetradition, och vetskapen smärta, över att de kommer att höras på de flesta andra platserna, där ortodoxa långfredagsgudstjänster firas.

Där kommer att höras verop över "den laglösa synagogan", samtidigt och paradoxalt som fariséerna kommer att beläckas för sin "lagiskhet". Det judiska folket kommer att kallas "det laglösa folket" och "Gudamör-

darnas skara", trots att ur det, enligt kristen uppfattning, föddes både lagens givare och dödens besegrare. Förrädaren Judas kommer att få mest stryk av närmast ett frosseri i negativismer. (Ofta undrar jag huruvida hans namn endast är en tillfällighet; men det är mer en fråga för bibelforskningen.) "Den oförfärlige Judas" kommer att identifieras som "en avföda av de huggormar som åt mannat i öknen".

Ja, så fel det kan bli! Och det blir väldigt fel när en emancipation, en frigörelse, vänds till ett förakt mot det sammanhang man vuxit fram ur. "Huggormar som åt mannat i öknen"! Det tycks mig som om Mose, Aron, Mirjam, Josua, ja, hela det utvalda folket med sina tolv stammar - som är urbilden också för kyrkan, för apostlarna, för Jungfru Maria och Jesus Kristus –oreflekterat drabbas av den nedsättande epiteterna och sveps med i veropet.

Tröstefullt då att veta att vi i denna samma lidandesgudstjänst på Långfredagens morgon, även skall få höra, bland annat, hela Jesu avskedspredikan, i vilken Han ger oss ett nytt bud, ett kärlekens bud: "Ett nytt bud ger jag er: att ni skall älska varandra" (Joh 13:34a). För den oupplösliga relationer mellan de judiska och kristna syskonen är de tio Seelisbergsbuden något av ett sådant nytt bud, ett kärlekens imperativ.

MISHA JAKSIC

Ortodox präst och samordnare
för den ortodoxa kyrkofamiljen
i Sveriges kristna råd.